

УДК 911.3

Вершиніна Л., студ., Макарук Н., студ.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ФОРМУВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Ключові слова: експорт, імпорт, зовнішня торгівля, іноземні інвестиції, зовнішньоторговельний оборот.

Актуальність теми дослідження. Розширення економічної самостійності регіонів в ринкових умовах викликає необхідність позиціонування кожного з них в економічному просторі, в тому числі і у зовнішніх зв'язках. Формування реальної самостійності регіонів України призвело до зростання кількості контактів із зарубіжними країнами. Дослідження стану експортно-імпортного потенціалу регіонів потребує наукового осмислення та здійснення практичних дій на шляху до його зростання. Розвиток зовнішньої торгівлі, зростання експортних та імпортних операцій, є важливим чинником функціонування та розвитку регіональної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розвитку зовнішньоекономічної діяльності України знайшло відображення у дослідженнях таких вчених, як Кандиба А.М., Кредісов А. І., Гайдуцький П.І., Дідківський М.І., Власов В.І., Мезенцев К. В., Мезенцева Н. І., Кириченко О.А. Проблемам дослідження формування та розширення експортного потенціалу на регіональному рівні присвячені праці науковців Третяка В.В., Михайлової Л.І, Крушніцької Г.Б.

Завдання статті: дослідити та проаналізувати зовнішньоекономічну діяльність регіону, зокрема, дати характеристику експортно-імпортній діяльності товарів та послуг та інвестиційній діяльності; дослідити проблеми та визначити нові потенційні можливості інтеграції до світового ринку.

Виклад основного матеріалу дослідження

Зовнішньоекономічна діяльність регіону являє собою багатомірну цілісну систему господарювання та сукупність виробничо-господарських, організаційно-економічних та комерційних функцій. Здійснюється на рівні виробничих структур із повною самостійністю щодо вибору іноземного партнера, номенклатури товару щодо експортно-імпортної угоди, у визначенні ціни та вартості контракту, об'ємів та строків поставок і виступає частиною їх виробничо-комерційної діяльності з зарубіжними партнерами.

Вигідне географічне положення, значні поклади корисних копалин, розташування у степовій фізико-географічній зоні, сприятливі ґрунтово-кліматичні умови, густа транспортна мережа, розвинена інфраструктура,

тісне співробітництво з Дніпропетровською областю, приморське положення сприяють соціально-економічному розвитку та збільшенню потенціалу Запорізької області у зовнішньоекономічній діяльності.

Запорізька область входить в п'ятірку лідерів серед українських регіонів за обсягами зовнішньої торгівлі та посідає перше місце серед регіонів за обсягом промислового виробництва у розрахунку на душу населення та одного працюючого у промисловості [4].

В області зосереджені практично всі основні галузі промисловості, серед яких провідне місце займають електроенергетика, металургія, машинобудування, металообробка та хімія. Основу промисловості регіону складають металургійний та енергетичний комплекси, де виробляється 12,1% загального обсягу чавуну, 14% сталі, 15,6% готового прокату, 11,9% коксу, 26,5% електроенергії в Україні. Також, такі підприємства регіону, як «Запорізький алюмінієвий комбінат» та «Запорізький трансформаторний завод», є єдиними в Україні виробниками алюмінію та трансформаторів світової якості.

Металургійний комплекс області представлений такими відомими в усьому світі підприємствами чорної та кольорової металургії, як відкриті акціонерні товариства «Запоріжсталь» – провідний виробник сталей та чавуну, «Дніпроспецсталь» – виробник спеціальних сталей, «Український графіт» провідний виробник графітованих електродів, «Запорізький алюмінієвий комбінат» – єдиний в Україні виробник алюмінію й основної сировини для його виробництва – глинозему, «Титано–магнієвий комбінат» – єдиний в Україні виробник губчатого титану, провідне підприємство з виробництва германію та кристалічного кремнію [1, с.259]. Основу експортного потенціалу області формують саме вищезгадані підприємства.

Річний обсяг зовнішньоторговельного обороту Запорізької області становить майже 2 млрд. дол. Запорізька область є чітко означеним експортоорієнтованим регіоном, в якій обсяги експорту більш ніж в 2 рази перевищує обсяги імпортованих закупівель.

Більше 100 підприємств області постійно здійснюють зовнішньоторговельну діяльність. Партнерами області в зовнішній торгівлі є більш ніж 100 країн світу у різних регіонах [4].

Запорізька область широко представлена на світовому ринку товарів: на неї припадає 5,8 % загального експорту України та 2,2 % її імпорту. За підсумками 2013 р. серед регіонів України Запорізька область займала четверте місце за експортом (після Донецької, Дніпропетровської областей та м. Києва), десяте за імпортом; експортних операцій було здійснено на 3320826,5 тис. дол. США (68%), а імпортованих - на 1554529,1 тис.дол. США (32%). Сальдо торговельного балансу складає 1766297,4 [2].

Основою товарної структури експорту регіону є продукція гірничо-металургійного комплексу та видобувної промисловості. Також у структурі експорту товарів важливе місце займає продукція недорогоцінних металів та виробів з них (а саме чорних металів), машини та обладнання, мінеральні

продукти(а саме руди, шлак і зола), продукти хімічної, харчової та переробної промисловості, сільського господарства.

Структура імпорту товарів відмінна від структури її експорту. Переважають недорогочінні метали та вироби з них (чорні метали та нікель), мінеральні продукти (поставки палива – нафти й нафтопродуктів, природного газу), а також машини, устаткування та механізми; електротехнічне обладнання, живі тварини та вироби з них, засоби наземного транспорту. (Табл.1).

Таблиця 1

Товарна структура зовнішньої торгівлі Запорізької області за 2013 рік

Назва товару	Експорт %	Імпорт%
Недорогочінні метали та вироби з них	44,7	24,3
Машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання	34,7	22,1
Мінеральні продукти	6,1	19,1
Продукція хімічної промисловості	4,1	4,2
Жири та олії тваринного або рослинного походження	3,5	2,4
Засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби	2,1	5,4
Продукти рослинного походження	1,6	2,0
Готові харчові продукти	1,2	1,4
Живі тварини; продукти тваринного походження	0,4	6,7
Полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них	0,2	3,7
Прилади та апарати оптичні, фотографічні	0,2	2,7

Складено за матеріалами [5].

* у % до загального обсягу товарів.

** враховувались дані, загальна частка яких перевищувала 0,1%.

Основні експортні поставки здійснювались до Російської Федерації, Туреччини, Польщі, Казахстану, Німеччини, Індії, Чехії, Болгарії, Білорусії (рис. 1).

З країн-імпортерів найбільша питома вага поставок припадала на Російську Федерацію, Китай, Німеччину, Республіку Корею, США, Польщу, Туреччину, Словаччину, Австралію, Норвегію (рис.2).

Здійснення ефективної зовнішньої політики у сфері надання послуг стає одним із факторів економічного зростання та подальшого пошуку шляхів ефективної інтеграції в світову співдружність зі встановленням довготривалих торговельних відносин з іншими країнами. Її питома вага у Запорізькій області в загальноукраїнському експорті складає 1,6% і 1,3 % в імпорті.

У 2013 році було експортовано послуг на 227662,7 тис. дол. США, а імпортованих – на 102147,6 тис. дол. США. Сальдо балансу послуг становило 125515,1 тис. дол. США.

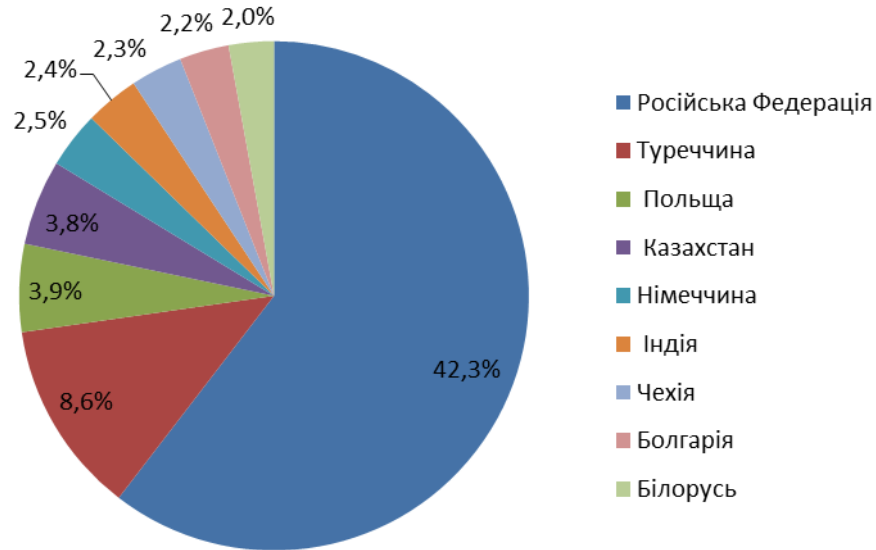

Рис. 1. Географія експорту товарів Запорізької області [4]

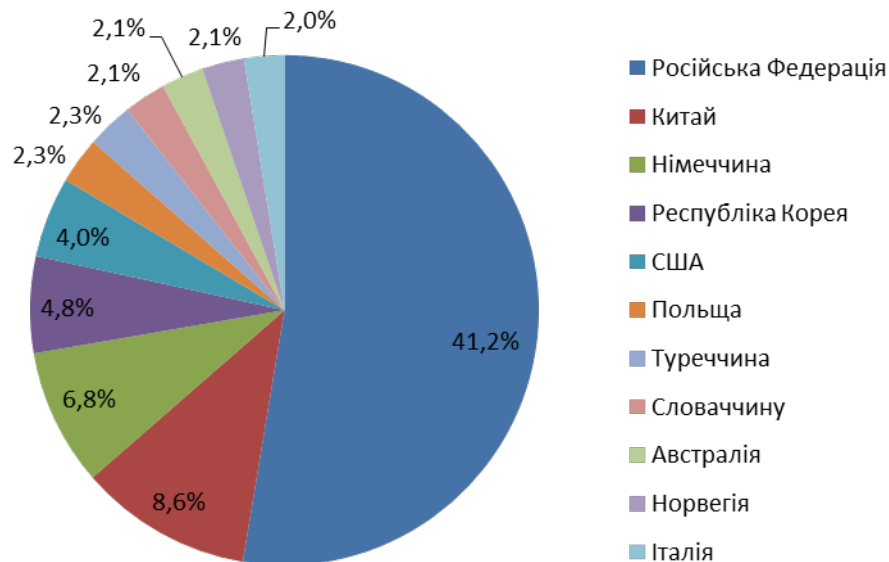

Рис. 2 Географія імпорту товарів Запорізької області [4]

Основні експортні послуги – це надання послуг пов’язаних з будівництвом, пов’язані з охороною здоров’я та соціальною допомогою, пов’язані з оптовою та роздрібною торгівлею, торгівлею транспортними засобами, послуги з ремонту та послуги у сфері освіти.

У імпорті послуг переважають послуги, пов’язані з охороною здоров’я та соціальною допомогою та послуги, пов’язані з оптовою та роздрібною торгівлею, торгівлею транспортними засобами, послуги з ремонту, що у відсотковому значенні показано у таблиці 2.

Таблиця 2

Структура зовнішньої торгівлі послугами Запорізької області
за 2013 рік

Назва послуги	Експорт %	Імпорт %
Послуги, пов'язані з будівництвом	58,8	6
Продовження Таблиці 2		
Послуги, пов'язані з охороною здоров'я та соціальною допомогою	19,1	51,2
Послуги, пов'язані з оптовою та роздрібною торгівлею; торгівлею транспортними засобами; послуги з ремонту	7,6	18,1
Послуги у сфері освіти	6,3	3,1
Послуги готелів і ресторанів	3,7	1,8
Послуги, пов'язані з державним управлінням	1	12,1

Складено за матеріалами [5].

* у % від загального обсягу послуг.

** враховувались дані, загальна частка яких перевищувала 0,1%.

Запорізький регіон відноситься до найбільш привабливих регіонів України щодо інвестування завдяки великому промисловому потенціалу, наявності природних багатств, власним енергоресурсам, високому науково-технічному потенціалу, розвиненій транспортній інфраструктурі, розвиненій банківській системі та доступності до ринків України, держав СНД, Європи та Азії. На Запорізьку область припадає 6% від загального обсягу інвестицій, що вкладені в економіку України. За обсягом прямих іноземних інвестицій область посідає четверте місце серед регіонів України.

За результатами рейтингу інвестиційної привабливості регіонів України область входить до групи регіонів-лідерів і посідає 6 місце.

Іноземні інвестиції вкладені у 145 підприємств області.

Великий інтерес щодо вкладення капіталу викликають такі галузі економіки області, як машинобудування (75,6%), харчова промисловість (9,7%), чорна металургія (8,5%) [5].

Обсяг прямих інвестицій з області в економіці країн світу станом на 31.12.2013р. склав 48124,5 тис.дол. США (наростаючим підсумком з початку інвестування), а прямі іноземні інвестиції (акціонерний капітал) з країн світу в економіці області склали 1124,7 млн.дол. США. З них 45,9 % - з Кіпру, 17,6 % з Швеції, 13,3 % з Кореї, 4,8 % з Панами, 3,1 % зі Швейцарії та ін [2].

Зовнішньоекономічна діяльність Запорізької області має незначні проблеми для вирішення, а саме:

- недостатній розвиток систем сертифікації та контролю якості експортної продукції при зростанні на світових ринках вимог не тільки до науково-технічних параметрів, а і до споживчих та екологічних характеристик, що примушує вітчизняних експортерів збувати свою продукцію за зниженими, а то і демпінговими цінами;
- відсутність досвіду та спеціальних знань щодо виходу на світові ринки у більшості підприємств, низький рівень маркетингової діяльності; розрив

традиційних виробничих та коопераційних зв'язків з підприємствами країн СНД та з Східної Європи;

- низький рівень співробітництва з країнами, що розвиваються та з країнами ЄС;
- недостатнє інвестування експортоорієнтованих проектів за рахунок внутрішніх ресурсів та обмежені можливості використання з цією метою іноземних інвестицій і кредитів внаслідок низького міжнародного рейтингу надійності України;
- велика залежність від Російської Федерації та імпорту її енергоносіїв, проміжної продукції, машин та устаткування;
- невиправдане ввезення багатьох споживчих товарів.

Для вирішення цих проблем і збільшення експортно-імпортного потенціалу області необхідні такі заходи: залучення в економіку області іноземних інвестицій. Пріоритетними напрямками в сфері інвестування в Запорізьку область є такі галузі промисловості, як машинобудування, харчова промисловість, чорна металургія, радіоелектроніка та інші високотехнологічні галузі, а також сільське господарство.

Необхідне постійне налагодження контактів з міжнародними фінансовими інституціями та міжнародними організаціями; здійснення заходів з поглиблення діяльності органів виконавчої влади та місцевого самоврядування області щодо практичної реалізації Програми європейської і євроатлантичної інтеграції України; налагодження міжнародного співробітництва регіонів та територіальних громад області з зарубіжними країнами в рамках міжрегіонального, транскордонного і прикордонного співробітництва у сфері зовнішньої торгівлі, гуманітарних питань, соціальної політики; сприяння активізації зовнішньоекономічних зв'язків підприємств, установ і організацій, розташованих на території області [3,с.255].

Висновки. Результати дослідження показують, що Запорізька область має великий потенціал у зовнішньоекономічній діяльності та має сприятливий економічний клімат для приваблення інвестицій. На основі щорічних статистичних даних прослідковано, що Запорізька область є чітко означеним експортоорієнтованим регіоном, в якій обсяги експорту більш ніж в 2 рази перевищує обсяги імпортних закупівель. Сальдо торговельного балансу є позитивним.

В ході досліджень було визначено, що стратегічними пріоритетами розвитку області є такі галузі промисловості, як машинобудування, харчова промисловість, чорна металургія, радіоелектроніка та інші високотехнологічні галузі, а також сільське господарство.

Запорізька область має перспективи розвитку експортно-імпортного потенціалу регіону та країни в цілому, підвищенню конкурентоспроможності українських товарів на світових ринках, формуванню раціональної структури експорту і імпорту, залученню іноземних інвестицій на взаємовигідних умовах, забезпеченню економічної безпеки України.

Список використаних джерел

1. Жук М. В. Розміщення продуктивних сил і економіка регіонів України: Навчальний посібник. / Круль В. П. – Чернівці: Рута, 2002. – 293 с.
2. Кириченко О.А. Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності: Навч. посіб. – К.: Знання-Прес, 2002. – 384 с.
3. Інвестиційна привабливість регіону [Електронний ресурс], за даними: Спеціалізованого інвестиційного порталу – «Запорізька область – регіон можливостей». - Режим доступу:
<http://investmentzp.org.ua/?go=katalog&catid=26&podcatid=57>.
4. Україна сьогодні – каталог провідних підприємств України. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://rada.com.ua>.
5. Річна статистична інформація по Запорізькій області [Електронний ресурс]. - Режим доступу:
http://www.zp.ukrstat.gov.ua/images/stories/Vid_tov2013.pdf.

Вершиніна Л., Макарук Н. Формування зовнішньоекономічного потенціалу Запорізької області в сучасних умовах господарювання

Визначено стан зовнішньоекономічної діяльності Запорізької області в 2013 році, її просторово-часові особливості. Проведено оцінку показників експорту та імпорту товарів та послуг. Висвітлено проблеми та перспективи розвитку зовнішньоекономічної діяльності регіону.

Ключові слова: експорт, імпорт, зовнішня торгівля, іноземні інвестиції, зовнішньоторговельний оборот.

Вершиніна Л., Макарук Н. Формирование внешнеэкономического потенциала Запорожской области в современных условиях хозяйствования. *Определено состояние внешнеэкономической деятельности Запорожской области в 2013 году, ее пространственно-временные особенности. Проведена оценка показателей экспорта и импорта товаров и услуг. Освещены проблемы и перспективы развития внешнеэкономической деятельности региона.*

Ключевые слова: экспорт, импорт, внешняя торговля, иностранные инвестиции, внешнеторговый оборот.

Vershynina L., Makaruk N. Formation of foreign economic potential of Zaporizhya region in the contemporary economy. *The basic principles of conditions in foreign trade activities in 2013 year of Zaporizhya region was determined, it spatial and temporal characteristics. The evaluation of the export and import of goods and services. The problems and prospects of foreign economic activity of region were illustrated.*

Keywords: export, import, foreign trade, foreign investment, foreign trade turnover.